

91. *Fatih-Harbiye ve Akıl ve Tutku (Sense and Sensibility)* romanlarında ikili karşıtlıklar bağlamında yerleşim yerleri ve arzu

Fatoş Işıl BRİTTEN¹

APA: Britten, F. I. (2022). *Fatih-Harbiye ve Akıl ve Tutku (Sense and Sensibility)* romanlarında ikili karşıtlıklar bağlamında yerleşim yerleri ve arzu. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 1484-1494. DOI: 10.29000/rumelide.1222310.

Öz

Doğu-Batı Sorunsalı Türk romanının gelişiminde en temel ikili karşıtlıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* (1931) romanı adından da anlaşılacağı üzere semtler üzerinden bu ikiliği kurmaktadır. Fatih geleneksel, muhafazakâr yaşamı temsil ederken Harbiye ve çevresi Türkiye'nin Batılılaşmış Avrupalı yüzünü temsil eder. Romanın karakterleri de semtler gibi simgeseldir ve ana karakter Neriman'ın Doğulu Şinasi ve Batılı Macit arasında tereddütte kalması üzerinden Türkiye halkının bu iki kültürün dünya görüşü ve yaşam tarzı arasında sıkışmışlığını, kararsızlıklarını ve bu etkilerin sonucunda oluşan öfke ve buhranlarını yansıtmaları açısından oldukça önemli bir eserdir. İngiliz romanının gelişiminde ise dikkat çeken temalardan biri kır ve şehir karşıtlığıdır. Jane Austen'in *Akıl ve Tutku (Sense and Sensibility)* adlı kanonik romanı her ne kadar ön planda mantık ve duygusallık ikiliğini tartışsa da arka planında kırsal alan ve şehir karşılaştırması yapar. Şehri temsil eden Londra materyalizm, sınıfsal yükselme hırsı ve bencillik ile ilişkilendirilirken kırsal alan sıcak duygular, sağduyu, ağırbaşlılık ve geleneksel İngiliz yaşamı ile bağdaştırılır. Londra kötü haberlerin ve olayların kaynağıdır. Olay örgüsü ancak Londra'dan kırsal alana gidince çözümlenir. Bu çalışmada Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* ve Jane Austen'in *Akıl ve Tutku (Sense and Sensibility)* (1811) romanları karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Her iki metinde de karakterler, temalar arasında belirgin koşutluklar bulunmaktadır. Semtler, köyler ve şehir merkezleri gibi yerleşim yerleri ile ilgili olarak romanların temelinde ikili karşıtlıklar oluşturulmuş ve eserlerdeki ana kadın kahramanların arzu ve tutkuları bu yerleşim yerlerinden doğrudan etkilenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Fatih-Harbiye*, *Akıl ve Tutku*, ikili karşıtlık, şehir, arzu

Binary oppositions in terms of population settlements and desire in *Fatih-Harbiye* and *Sense and Sensibility*

Abstract

The East-West Problematic is one of the most fundamental binary oppositions in the development of the Turkish novel. Accordingly, Peyami Safa's *Fatih-Harbiye* (1931) establishes this duality between two districts of Istanbul, as the name suggests. While Fatih represents the traditional, conservative lifestyle, Harbiye and its surroundings represent a more Westernized, European-style Turkey. The novel's characters are also symbolic, as illustrated by the main character Neriman's hesitation between choosing the Eastern Şinasi and the Western Macit. *Fatih-Harbiye* is a pivotal work that reflects the indecisiveness and sense of being trapped that Turkish people experience, between two different worldviews and lifestyles, with the resulting anger and melancholy that it causes. In a similar way one of the striking themes in the development of the English novel is the contrast between the

¹ Arş. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü (Edirne, Türkiye), fisilcihan@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6020-2227 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.10.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1222310]

countryside and the city. Although Jane Austen's canonical novel *Sense and Sensibility* discusses the duality of logic and sentimentality in the foreground, it compares the countryside and the city in the background. Representing the city, London is associated with materialism, ambition for upward social mobility and selfishness, whilst the countryside is associated with warm feelings, common sense, sobriety and traditional English life. London is the source of bad news and events. The plot is only concluded when characters come back from London to the countryside. In this study, Peyami Safa's *Fatih-Harbiye* and Jane Austen's *Sense and Sensibility* (1811) will be analysed comparatively. There are obvious parallels between characters and themes in both texts. Binary oppositions have been created on the basis of the novels regarding settlements such as districts, villages and city centres, and the desires and passions of the main heroines in the works are directly affected by these settlements.

Keywords: *Fatih-Harbiye*, *Sense and Sensibility*, binary oppositions, the city, desire

1. Giriş

Şehir ve onun karşısında konumlanan kırsal alan kavramları insan medeniyetinin ayrılmaz bir parçasıdır. İki alan arasındaki belirgin farklılıklar bu mekanlara dair birçok yargının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Raymond Williams'a göre bu kavramlarla ilgili çok güçlü genellemeler bulunmaktadır. Örneğin, kır "doğal yaşam, huzur, masumiyet ve yalın erdemlerle" özdeşleştirilirken şehir "bir başarı, öğrenme ve iletişim merkezi" olarak görülür (2016: 1).² Ancak her iki kavram da aynı zamanda oldukça olumsuz sıfatlarla bağdaştırılır: "Şehir; gürültü, dünyevi değerler ve hırs ile, kırsal alanlar da geri kalmışlık, cahillik ve kısıtlılıklar" ile ilişkilendirilir (ibid.). Ortaçağ sonunda gerçekleşen coğrafi keşifler, on sekizinci yüzyılda meydana gelen sanayi devrimi gibi büyük gelişmeler Avrupa'da feodal sistemden serbest piyasa ekonomisine geçmeye olanak sağlamış, bu durum da insan topluluklarının çoğunlukla köylerden şehirlere göç etmesine sebep olmuştur. Bu nedenle, Richard Lehan "şehrin son üç yüz yıldır Batı kültürünün kaderini belirlediğini, [...] Batı kültürünün tam merkezinde yer alan şehir kavramının Akıl Çağı'nın (*the Enlightenment*) bir ürünü olarak politik düzenin ve ayrıca sosyal kaosun kaynağı olduğunu" belirtir (1998: 3). Buna göre şehir bir ülkenin devlet kurumlarının ve yönetimin yer aldığı, kırsal alanları da yöneten bir yerdir. Ayrıca, çoğunlukla birbirini tanıyan insan topluluklarından oluşan kırsalın aksine birbirini tanımayan kalabalıkların bir arada yaşadığı, dolayısıyla karışıklıkların ve keşmekeşin var olduğu bir mekândır.

Şehir ve kırsal arasındaki zıtlık şüphesiz kurmaca alanına da yansımıştır. Bu mekânlardaki hayat tarzı farklılıkları üzerinden olay örgüleri kurgulanmış, karakterler geliştirilmiş ve bazen doğrudan bazense kapalı olarak şehirli/kırsal toplumların eleştirisi yapılmıştır. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl Avrupa romanlarında bu iki alan arasındaki ikilik sıklıkla tema olarak karşımıza çıkar. Örneğin, Madam Bovary sıkıcı taşra hayatında Paris'i düşler ya da *Kırmızı ve Siyah*'ta hırslı Julien Sorel köyünden çıkıp kendini Parisli seçkinlerin ikiye bölünmüş hayatının içinde bulur. Dünya edebiyatında kırsal alana kabalık, tekdüzelik gibi olumsuzluklar atfedildiği kadar bu yerleşim yerleri masumiyet, içtenlik ve güven hissi gibi olumlu sıfatlar ile de özdeşleştirilmiştir. Şehir ise çoğunlukla medeniyet, kültür, estetik, iki yüzlülük, yapmacıklık, küçümseme ve maddiyatçılık gibi özellikler ile karşımıza çıkar. Kapitalizmin gelişmesiyle doğru orantılı olarak "şehirler giderek daha materyalist hale geldikçe edebî yaratımda şehir kavramına karşı bir muhalefet" oluşmuştur (Lehan, 1998: 5).

² Aksi belirtilmedikçe çeviriler yazara aittir.

Türk romanı bağlamında en belirgin ikili karşıtlık ise Doğu-Batı sorunsalı olmuştur. Doğu ve Batı kavramları her ne kadar coğrafi alanlarla ilişkili de olsa asıl vurgu elbette kültürelidir.³ Osmanlı Dönemi'nde başlayan yenileşme hareketleri ve Batılı kültürlerden etkilenme elbette Tanzimat Dönemi'nde ortaya çıkan romanı da şekillendirmiştir. Alaturka ve Alafranga yaşam tarzlarının çatışması romanların sıklıkla ana konusu olmuş, Ahmet Midhat Efendi'nin *Felâatun Bey ile Rakım Efendi*'sinden, Orhan Pamuk'un *Beyaz Kalesi*'ne kadar on dokuzuncu yüzyıldan günümüze tartışılmalıdır. Özellikle Tanzimat ve Erken Dönem romanlarında alafrangalık; züppelik ve şekilcilik üzerinden ele alınmış, *Araba Sevdası*'nın Fransız özentisi Bihruz beyi gibi unutulmaz karakterler ortaya çıkmıştır. Batı ve Doğu kavramları her ne kadar oldukça tartışmalı kavramlar olsa da Türk romanı bağlamında iki zıt kutup olarak algılanmış ve sıklıkla karakterler ve mekânlar üzerinden üretilmiştir. Batılı karakterler çoğu zaman eğlence ve haz düşkünü olarak resmedilmiş, Türk örf ve adetlerinin karşısında konumlanmıştır.

Türk romanında Doğu-Batı sorunu denilince akla gelen ilk isimlerden biri Peyami Safa'dır. Safa külliyatı içinde, Doğu Batı çatışması bağlamında, romanın adından da belli olduğu üzere *Fatih-Harbiye* (1931) adlı eseri öne çıkar. İngiliz romanına baktığımızdaysa şehir ve kırsal çatışması dikkat çeken temalardan biri olmuştur. Bu karşıtlığı özellikle Jane Austen romanları özelinde görebiliriz. Austen romanlarında şehir ve kırsal kavramları üzerinde oldukça durmaktadır. Özellikle başkent Londra olumsuz bir şekilde karşımıza çıkar. Olaylar kırsaldan şehre, şehirden kırsal doğru devinir ve bu devininin alt anlamları bulunur. Bu makalede Doğu-Batı sorunsalını, özellikle mekânlar vasıtasıyla oluşturan Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* ve Jane Austen'in *Akıllı ve Tutku (Sense and Sensibility)* adlı romanları dayandıkları ikilikler ve karşıtlıklar bağlamında karşılaştırmalı bir şekilde çözümlenecektir.

2. *Fatih-Harbiye*

Fatih'in genel anlamda Orta Doğu ve geleneksel Osmanlı kültürünü, Harbiye-Beyoğlu çevresinin de Avrupalılaştırmış Batılı Türkiye'yi temsil ettiği *Fatih-Harbiye* anlatının ana eksenine Doğu-Batı çatışmasını koyar. Berna Moran, Safa'nın İstanbul'daki çevresinde iki farklı tabaka gördüğünü; bunlardan ilkinin "köklerinden kopmuş, ahlakça çürümüş, para ve zevk için yaşayan" bir topluluk, ikincisinin de "İslâmi geleneklerle yetişmiş millî ve manevi değerlere bağlı, yurtsever, dürüst" bir kitle olduğunu ve bu zümrelerin zıtlığını Doğu-Batı ikiliği üzerinden irdelediğini belirtir (2011: 219). Bu ikiliğin en belirgin olduğu eserlerden biri adından da belli olduğu üzere *Fatih-Harbiye'dir*.

Romanda sırasıyla Doğu'yu ve Batı'yı temsil eden Şinasi ve Macit karakterleri ve bu erkeklerden hangisini seçeceğini bilemeyen Neriman ile oluşan bir aşk üçgeni etrafında şekillenen anlatı aynı zamanda hangi medeniyeti seçeceğine karar vermekte zorlanan Türkleri de temsil eder. Şeyma Büyükkavas Kuran'ın da belirttiği gibi *Fatih-Harbiye* hattı, iki medeniyet arasında bir tramvay misali gidip gelen Neriman'ın şahsında bütün Türk milletinin durumunu sembolize etmektedir (2018: 211). Dolayısıyla, Neriman'ın tereddütleri ve kararsızlıkları romanda belirgin karşıtlıklar üzerinden şekillendirilmiş iki kültürün arasında kalmış Türk insanının sıkışmışlığını ve kimlik bunalımlarını da yansıtmaktadır.

Romanın başından itibaren medeniyet farklılıklarına işaret eden karakterler arasındaki zıtlıklar doğrudan verilmiştir. Bu zıtlık köy ve şehir ikiliği üzerinden değil, aynı şehir içindeki farklı semtler üzerinden kurulmuştur. Fatih Doğulu, muhafazakar yaşamı ve Türk-İslam değerlerini temsil ederken Harbiye ve Beyoğlu Avrupalı yaşamı, zenginliği ve değişen değerleri simgeler. Fatih'te doğup büyüyen

³ Doğu ve Batı kavramları büyük bir genelleme üzerinden tanımlandığı için tartışmaya oldukça açık kavramlardır. Ancak bu kavramlar Türk romanında "Doğu-Batı Sorunu" olarak ele alındığı için bu makalede de aynı şekilde ifade edilmiştir.

Neriman'ın kıyafet tarzının değişimi romanda vurgulanır. Daha birkaç yıl öncesine kadar giydiği siyah saten gömlek ve siyah başörtüsünden vazgeçip günün modasına uygun, açık ayakkabılara ve elbiselere geçiş yapmıştır. Bu değişim, içindeki “medeni” yaşama geçiş arzularının en belirgin örneklerinden biridir. Nişanlısı Şinasi ise “hafif uzamış tıraşı, aynaya bakılmadan bağlanmış boyunbağı, [...] ve tozlu potinleri” ile artık Neriman'ın beğenisine uygun değildir (Safa, 2005: 7). Aralarındaki dünya görüşü farklılığı sadece kıyafetler üzerinden değil hareketler üzerinden de betimlenir. Örneğin, Neriman koşar adım yürürken Şinasi ağır adımlar atar. Neriman, Beyazıt meydanına gelen ilk Fatih-Harbiye tramvayına herkesten önce biner (Safa, 2005: 9). Bu eylem hem Fatih'ten kaçış hem de çevikliği ile Şinasi'den ne kadar farklı olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Neriman'ın hızla ulaşmak istediği hayatın beden bulmuş hali Macit'tir. Uzun, ince, manikürlü elleri ile Fatihli Şinasi'nin bakımsızlığını daha da görünür kılar. Macit zarifliği ile Harbiye-Beyoğlu simgesinin bir parçasıdır. İçindeki ışıltılı mağazaları, bu mağazaların vitrinlerindeki mavi, küçük zarif bir parfüm şişesi, kırmızı ipek püsküllü, siyah kadifeli yumuşak bir ışık veren ampul gibi ayrıntılar ile oldukça estetik bir yerleşim yeridir. Oradaki objeleri incelemek bir sanat eserine bakınca duyulan zevke benzer. Macit'in renkli abajurlar ile süslenmiş Maksim salonunda Neriman'a batılı bir içki olan kokteyl ısmarlaması ve karşılığında çapkınlık yapmaması yine Beyoğlu'na ait bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır çünkü bu muhitin insanları kibar davranmayı bir norm olarak kabul etmekte ve kalabalık dükkânlarda bile gürültü yapmadan anlaşabilmeyi başarabilir görünmektedir. Bu insanların ve objelerin arasında Neriman, çocukluğunda Beyazıt'ta satılan ağır kokulu, kirli ve yağlı şişelere doldurulmuş hacियाğlarını hatırlayarak kendi muhiti ile onda güçlü arzular uyandıran bu yeni yer arasında karşılaştırma yapmadan duramaz. Romandaki bu mukayeseler oldukça belirgin ve açık şekilde yapılmıştır:

Neriman Beyoğlu'na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi, kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı. Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı. Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünüyordu ve Kâbil'le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir (Safa, 2005: 35).

Yüzyıllarca süren Batılılaşma hareketi, imparatorluğun yıkılışı, Cumhuriyet'in kuruluşu ve kültürel reformlar ile yüzünü Batıya; “medeni uygarlıklara” dönmüş Türkiye'nin köklü değişimi ve insanların bu dönüşüm karşısında tecrübe ettikleri sıkışmışlık hisleri, kimlik karmaşaları ve öfkeleri, eserde Neriman karakteri üzerinden anlatılmıştır. Bilginç Eyan, geleneksel İslam ve modernitenin karşı karşıya gelmesiyle ortaya çıkan kargaşanın “iki taraf arasında bocalayan toplumun geniş çerçevede ayrışması”na neden olduğunu ve bu “arada kalmışlığın” büyük bir toplumsal soruna yol açtığını vurgular (2021: 193). Kâbil ile New York kadar coğrafi ve kültürel mesafesi uzak iki şehrin farklı yaşayış şekillerine aynı ülke içinde, hatta aynı şehrin farklı semtlerinde rast gelmek, elbette ki orada yaşayanlar için sarsıcı ve zor bir deneyimdir. Belirtildiği üzere bir saat bile sürmeyen bir mesafedeki bu dramatik farklılık Neriman'ın kendi kültürüne yabancılaşmasına, kendi şehrinde kendisini bir turist gibi hissetmesine sebep olmaktadır. Üstelik bu yolculuğun Batılı bir teknoloji aracı olan tramvay ile yapılması, Avrupa ile komşu olan bir ülkede ve hatta coğrafi olarak zaten yarısı Avrupa kıtası içinde olan bir şehirde, Batı'nın etkisinden kaçışın artık mümkün olmadığının da bir işaretidir.

Nurdan Gürbilek “Peyami Safa'nın Doğu-Batı sorununu Türk ruhunun en büyük işkencesi olarak tanımlamış olması boşuna değildir” der ve bu ikilemin romanlarındaki iç dünyayı bütünüyle ele geçirmiş olduğunu ekler (2010: 176). *Fatih- Harbiye*'de okuyucu bu ikilemi özellikle Neriman'ın iç dünyası üzerinden deneyimler. Neriman aslında entelektüel kimliği gelişmiş bir karakter değildir; ancak yaşadığı ülke onu, içinde bulunduğu şartlardan dolayı gözlem yapmaya, neden ve nasıl sorularını sormaya iter.

Örneğin, kendinden iki kuşak öncesini temsil eden büyükannesi doğulu kimliği ile kendinden oldukça emindir ve kafa karışıklığı yaşamaz. Konağının temizliği üzerinden tanıtilen büyükanne: “Bak kızım! Ortalık böyle süpürülür [...] böyle yapmazsan, süpürgenin içine tozlar dolar, teller işine yaramaz olur!” gibi kural belirten, kesin cümleler kurar ve neyin nasıl yapılacağı konusunda oldukça nettir (Safa, 2004: 91-92). Ancak iki nesil sonraki torunu kültürel ikiliğin içine hapsolmuştur ve günlük hayatına kolaylıkla devam edemez. Büyük kültürel değişimlerin yükünü sırtında taşıyan kadın karakter, örnek olarak gösterilen yabancı bir kültüre yaklaşmaya çalışırken ürktür. Kafa karışıklıkları, özgüvensizlik ve asabiyet ile boğuşur.

Neriman’ın en büyük özelliklerinden birisi, çabuk öfkelenip zaman zaman sinir krizleri geçirmesidir. Bu durum arzularıyla içinde bulunduğu gerçeklik arasındaki uçurumdan kaynaklanır. Roman boyunca genç kızın arzuları, Macit’in onu davet ettiği Beyoğlu’ndaki balo üzerinden somutlaşır. Neriman için baloya gidebilmek, özendiği hayata dahil olabilmek anlamına gelmektedir. Ancak babasına ve Şinasi’ye yalan söyleyerek gece dışarı çıkması ve geçim sıkıntısı çeken babasına balo tuvaleti için masraf yaptırması gerekir. Bu nedenle sevdikleri ve arzuları arasında ikilemde kalır. Neriman neredeyse takıntılı bir şekilde eski-yeni, Doğu-Batı karşılaştırması yapar. Neriman’ın “ontolojik anlamda uyumluluk göstermesine imkân sağlayan mekân Harbiye” iken “Fatih semti Neriman’ın fiziksel ve tinsel faaliyetler gerçekleştirmesine yol açacak dinamik durumu desteklemez” (Şahin, 2020: 29). Fatih onun için bir hapishanedir: “[B]en atık bir Fatih kızı olmak istemiyorum. [...] Eski ve yırtık ve pis ve iğrenç bir elbiseyi üstümden atar gibi bu hayattan ayrılmak çıkmak istiyorum. İhtiyar adam, bozuk sokak, salaşpur ev, gıy gıy, hey hey, ezan, helvacı... Bıktım artık” (Safa, 2005: 83). Ancak, romanda söylenmek istenen Neriman’ın bu kültürleri şekil ve görünüş üzerinden mukayese ettiğidir. Veysel Şahin’in de belirttiği gibi Harbiye, Neriman için ütöpic, onun bütün arzularına yanıt veren ve arzuları doğrultusunda anlamlandırdığı bir mekândır (2010: 153). Harbiye’yi ve dolayısıyla Batı’yı sadece kibar davranışlar, itinalı kıyafetler, güzel kokular ve estetik objeler üzerinden betimler. Bu haliyle zihnindeki Batı şık bir alışveriş merkezi gibidir. Ütöpic Batılı hayat imgesi ancak Şişli’de; yine Batı’yı temsil eden bir muhitte oturan kuzenlerinin anlattığı trajik bir olay ile yıkılır. Buna göre, Rus bir genç kız, fakir sevgilisi ile büyük geçim sıkıntıları yaşamaktan yılıp yakışıklı ve zengin bir adam ile evlenir. Kız artık bütün balolara katılabilmekte, çok şık tuvaletler giymekte ve bolluk içinde yaşamaktadır fakat mutsuzdur çünkü hayatında “hakiki güzellikler arar [...] yeni hayatı ise sahte”dir (Safa, 2005: 124). Bu noktada Doğu-Batı ikiliğini tarifleyen yeni bir sıfat çifti karşımıza çıkar; Batı çekici ama sahtedir. Üstelik maddecidir ve hakiki güzelliklerden, yani ruhani hislerden yoksundur. Buna karşın Doğu, tüm bakımsızlığına rağmen Rus kızı gerçekten seven fakir genç gibidir. Kızın ruhunu ancak o doyurabilir. Elbette, bu yeni karşılaştırma biçimi Neriman’ın, Macit’i yeniden değerlendirmesine sebep olur:

Samimi olamayız, hiç kimse tam bir surette samimi olamaz; en samimi insanlar kimlerdir, bilir misiniz? Vahşiler! [...] Mesela... karşımızdakini istemeyerek methetmeye mecbur olduğumuz zaman, sesimize filan bir istihza dolar. Yalnız sözlere önem veren bir insan bunları anlayamaz (Safa, 2005: 133).

Macit’in bu sözlerini hatırlayan kadın kahraman zaman zaman içtenliğinden şüphelendiği adamın kendisini de aldattığına hükmeder. Artık Neriman’ın gözünde Macit, elektrik lambalarının sahte ışığı ile parlayan Beyoğlu gibidir; sahte ve yanıltıcı. Bu nedenle, kadın karakterin arzuları ve dolayısıyla hareketleri hep Fatih’ten Harbiye yönüne olmuşken romanın sonunda balo, Macit ve Beyoğlu cazibesini kaybeder ve tüm hissiyatı Fatih’e yönelir. Sonunda, Fatih-Harbiye tramvayında ilk defa sevinçle diğer istikamete doğru gider.

Moran'ın da belirttiği üzere bu romanda temelde "madde ve ruh" karşıtlığı vardır (2011: 223). Eser, İstanbul'un bu bahsedilen semtlerindeki kültürleri uzlaşmaz iki farklı dünya olarak ele almış, Batı'yı materyalist, yüzeysel, aldatıcı ve samimiyezsiz bir medeniyet ile ilişkilendirmiştir. Osmanlı geçmişinden gelen geleneksel yaşantı ise her ne kadar bakımsız ve atalet içinde de olsa sevgi, ruhaniyet ve hakikat ile özdeşleşir. Bu ayırım net çizgilerle yapılmış ve eseri didaktik bir düzleme taşımıştır. Buna göre, Türkler Batılı yeni hayatın sahte güzelliğine kapılıp yanlış tercihlerde bulunmamalı ve her ne kadar ilk bakışta çekici görünmese de Doğulu olarak addedilen ağırbaşlı, güvenilir ve samimi değerler sistemini seçmelidirler.

3. Akıl ve Tutku (*Sense and Sensibility*)

Roman modern anlamda on sekizinci yüzyılda gelişmesi oldukça ivme kazanan bir edebî tür haline gelmiştir. Ian Watt'a göre; Jane Austen'in romanlarıysa birçok açıdan bahsedilen yüzyılın en zirvesine yerleşir. Austen'in eserleri "ekonomik bireycilik, orta sınıfın yükselme arzusunun yarattığı toplumsal ve ahlaki sorunlar", [...] evlilik ve kadının bu meseledeki rolü, [...] toplumsal sistemin uygun kurallarının neler olması gerektiğine ilişkin çizdiği tablo" gibi hususlarda özellikle dikkat çekmektedir (2018: 342). Yazarın en tanınan romanlarından *Akıl ve Tutku* bahsi geçen tüm bu meseleleri içerir.

Austen ile ilgili diğer bir özellik yazarın romanları için genellikle İngiltere'nin görece Londra'ya yakın olan güney kırsalını mekân olarak seçmiş olmasıdır. İngiltere'nin içinde yer aldığı Britanya; İskoç, Galli gibi farklı milletlerin bir arada yaşadıkları adalardır ve Büyük Britanya'nın Londra'yı da içine alan güney doğu kısmı tarihsel olarak çoğunlukla İngiliz yerleşim yeri olmuştur. Bu bölge genel olarak ülkenin diğer yerlerinden daha verimli topraklara sahiptir ve ekonomik olarak da daha güçlüdür. Austen bu bölgelerde yaşayan orta-üst sınıfların hayatlarını, kadınlar üzerinden anlatır ve *Akıl ve Tutku* romanı da bu anlamda bir istisna değildir. Kahramanlar İngiltere'nin güneyindeki Sussex ve Devonshire kırsalında yaşarlar. İsminden belli olduğu üzere mantık ve tutku karşılaştırması yapan roman, hangi insani özelliğin daha üstün olduğunu tartışır. Bunu yaparken bu kavramları ana karakterler ile özdeşleştirir. Buna göre, Dashwood ailesinin en büyük kızı Elinor akıllı ve mantığı, ortanca kardeş Marianne ise tutku ve romantik arzuları temsil eder. Jenny Davidson da bu ayırma özellikle dikkat çeker ve iki kız kardeşin "belirgin biçimde farklı değer sistemlerini desteklediklerini" belirtir (2017: 80). Buna göre; "Elinor adap, adetler, terbiye ve nezaket kurallarını simgelerken Marianne ahlaki üstünlüğü elinde tutar ve bu bakış açısında sadece en açık sözlü, tutkulu ve samimi kendini ifade etme biçimleri meşrudur" (Davidson, 2017: 81). Ne var ki, iki kardeş arasındaki zıtlık Elinor lehine sonuçlanır ve Marianne romanın sonlarında büyük bir değişime uğrayarak karakter olarak ablasına benzemeyi seçer. *Fatih-Harbiye* gibi bu eser de genç kızların arzularını kontrol etmeleri gerektiğini ima eden didaktik diyebileceğimiz bir anlatıdır. Bu nedenle iki eserde de ana fikrin arzuların kontrol altına alınması gerektiği olduğunu söyleyebiliriz.

Akıl ve Tutku'yu *Fatih-Harbiye*'ye yaklaştıran diğer bir unsur, yerleşim yerlerinin ana fikir ile olan ilişkisidir. Romanda kırsal alan mutluluk, masumiyet, sıcak insan ilişkileri; şehir, diğer bir deyişle Londra ise samimiyezsizlik, kibir ve ahlaksızlık ile bağdaştırılabilir. Olaylar kırsaldan metropole doğru karmaşıklaşır. Karakterlerin Londra'ya gitmesi kötü olayların habercisidir. Metnin doruk noktaları ve mutlu son ancak Londra'dan kırsala dönünce gerçekleşir. *Akıl ve Tutku*, büyük bir kırsal malikanesinde yaşayan Dashwood ailesinin babasının ölümüyle arazi ve mülkün ilk çocuk olan üvey ağabeye geçmesi ile başlar. Ağabeyden yardım göremeyen Dashwoodlar, özellikle Elinor'un sağduyusu ile çok daha mütevazı ve basit bir hayata geçiş yaparlar ancak güçlü aile bağları ve maddeci hırslarının olmaması büyük bir bunalım yaşamalarının önüne geçer. Devonshire kırsalındaki yeni hayatlarını kolaylıkla

benimser ve yeni sosyal ilişkiler geliştirirler. Bu muhitte tanışılan iki erkek; Albay Brandon ve Mr. Willoughby ile akıl ve tutku ikiliği yeniden üretilir. Marianne bu iki temsili karakter içinden tutku ve romantizm vadeden Willoughby’i tercih ederken Elinor, kendisi gibi mantık ve kontrollü duyguları temsil eden Edward Ferrars ile eşleşir. Roman, Marianne-Willoughby çifti üzerinden güçlü ve coşkulu duyguların evlilik kurumu için uygun olmadığını kanıtlamaya çalışırken Elinor-Edward çiftini idealize eder.

Aristokrat ve materyalist bir ailenin dünyevi hırsları olmayan varisi Edward içe kapalı, utangaç ve ketum bir karakter sergiler. Bu haliyle Marianne’nin duygu dünyasına uygun değildir ve onu ablasına yakıştırılmaz:

Ah, anne, dün gece biz kitap okurken Edward’ın üslubu ne ruhsuz, ne hımbıldı! Ablam için çok üzülüm. Ama o öyle bir metanetle dayandı ki, sanki farkında bile değildi. Yerimde duramadım doğrusu. Beni her fırsatta neredeyse çılgına çeviren o güzelim dizelerin öyle kalın bir durgunlukla okunduğunu duymak, öyle kayıtsızlıkla! (Austen, 2018: 18).

Marianne, Edward’ın şiir okurken tutuk ve tekdüze olmasını yavanlık ve duygusuzluk olarak yorumlar. Kişinin iç dünyasındaki coşkusu dışa vurmasının en etkili yollarından biri olan şiirin hakkını verememek genç kız için kabul edilemez. Ona göre, Edward’ın bir ölüden farkı yoktur. Marianne’nin, Edward’ın aksine duygularını güçlü bir şekilde yansıttığını üslubundan anlayabiliriz. “Ruhsuzluk”, “hımbıllık”, “kalın bir durgunluk” ve “kayıtsızlık” gibi aşırılık ve yargı bildiren olumsuz sıfatları arakaya kullanır. Bunu yaparken ünlem işaretleri gerektiren cümleler kurar ve kendi iç dünyasını ifade etmek için de “çılgın” gibi yine aşırılık bildiren bir sözcüğü tercih eder. Üstelik bu hissiyatı “her fırsatta” diyerek daha da güçlendirir. Bu nedenle, Edward ağırbaşlılığı, cansızlığı ve az konuşması ile Şinasi’yi andırırken Marianne ise çevikliği ve coşkusuyla Neriman’a benzer. Bu haliyle Şinasi, Neriman’a nasıl itici gelmişse Edward da Marianne’e sevimsiz gelir. Genç kız, ablasının kendine nazaran daha ölçülü olan duygu durumunu tam olarak kavrayamadığı için, onun Edward’ın bu olumsuz özelliğine katlandığını zanneder. Halbuki Elinor kişilik yapısı olarak Edward’tan çok farklı değildir. Duygularını açık etmemek için sürekli kendini kontrol eder. En yakınına bile hissettiklerinin çok daha azını söyler. Örneğin, Edward’a karşı olan güçlü hislerini onu sadece beğendiğini söyleyerek önemsizleştirmeye çalışır. Diğer bir deyişle, Marianne mübalağ ile özdeşleşirken Elinor’un kendini azımsama ile ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Albay Brandon, Şinasi’ye ve Edward’a koştur bir karakterdir. Elinor onu olgun, sessiz, ciddi, ağırbaşlı ve kendini kontrol etmesini bilen biri olarak tanımlar (Austen, 2018: 52). Akıl ve tutku ayrımında o da akıl tarafındaki yerini alır. Bu nedenle de Marianne onu kendine uygun bulmaz. Halbuki, Mr. Willoughby genç, kanlı canlı, hareketli, eğlencelerde saatlerce yerine oturmadan dans eden, enerjik ve aynı zamanda centilmen biridir; Marianne’yi sakatlandığı bir sırada evine kadar taşımıştır. Centilmenliği, “müziğe ve dansa tutkuyla düşkün” olması Marianne’nin arzularını tetikler ve zihninde onu idealleştirir (Austen, 2018: 49). Willoughby bu haliyle Macit’i anımsatır ve tutku alanında konumlanır.

Görüldüğü üzere *Fatih-Harbiye* gibi *Akıl ve Tutku* da çok net çizgilerle çizilmiş fikirlerin temsil edildiği karakterler çerçevesinde gelişir. Nasıl ki, Neriman her Beyoğlu tarafına gidince “olması gereken” kişiden uzaklaşıyor ve bu anlamda tehlikeli bir alana giriyorsa aynı şekilde karakterlerin Londra merkezine gidişleri kötü olayların habercisidir ve tutku alanından çıkılması gerektiğini işaret eder. Bu anlamda şehirde olmaktan hoşlanmayan kişilere olumluluk atfedilmiştir. Örneğin, Edward nefret etse de Londra’ya gitmek zorundadır (Austen, 2018: 107). Ancak neden gitmek zorunda olduğunu açıklanmaz. Londra gizemli ve sıkıntılı olaylar ile ilintilidir. Edward’ın Devonshire kırsalında bir haftada elde ettiği

mutluluğun yerini Londra'ya gitme hüznü almıştır. Londra'ya gitme eylemi farklı karakterler tarafından roman boyunca tekrarlanır. Bu haliyle Londra ana temaya yardımcı bir edebî motiftir diyebiliriz.

Edward'tan sonra Londra'ya gitme haberi Albay Brandon'dan gelir. Devonshire sakinleri tarafından planlanan Albay Brandon'a ait, doğasının güzelliği ile ünlü bir arazi gezisi Londra'dan gelen gizemli bir haber ile iptal olur. Şehir sadece albayın değil, çevresindeki insanların da mutluluğunu bozan bir özelliğe sahiptir. Londra devamlı olarak Dashwood kadınlarının erkekleriyle arasına girer. Marianne de bu durumdan payını alır. Willoughby evleme teklifi iması yaptıktan sonraki gün bir anda Londra'ya gitme kararı alarak Marianne'yi büyük bir hayal kırıklığına uğratar. Londra bir anlamda kişileşmiş ve hikâyedeki kötü karakter (*villain*) halini almıştır. Hikâyenin çözümlenebilmesi için Dashwood kızlarının Londra'ya gitmesi şarttır.

Fatih-Harbiye'deki Beyoğlu gibi *Akıl ve Tutku*'daki Londra da bir alışveriş alanıdır. Metinde mağazalara ve satın alma eylemlerine bolca vurgu yapılmaktadır (Morris, 2017: 46). Örneğin, Londra'da kalışlarının daha ilk gününde Elinor ve Marianne, Mrs. Jennings ve Mrs. Palmers adlı yan karakterlerle bir alışveriş gezisine çıkarlar; Pall Mall ve Bond Street gibi alışveriş ile özdeşleşen semtlere birçok kez alışverişe giderler (İbid.). Beyoğlu gibi Londra da ince zevklerin, estetiğin ve modanın merkezidir. Dashwood kardeşler annelerinin eski-moda mücevherlerini son modaaya uygun birkaç parça ile değiştirerek Londra merkezli modaaya uyum sağlamak isterler. Mağazalardaki Londralı müşterilerse son derece süslü ve modaaya uygun giysileri ile dikkat çekerler. Ancak, Neriman'ın aksine ne Elinor ne de Marianne bu maddeci yaşam tarzına dair bir tutku hissetmezler. Aksine, Elinor mantık ve ölçülülük, Marianne de kırsal romantizmin etkisi ile lüks yaşam arzusunu ve gösterişi gülünç bulur.

Dashwood kardeşler her ne kadar Londra'nın parasal ve şekilsel tuzaklarına düşmeseler de dolaylı olarak Londra'dan oldukça kötü etkilenirler. Yüzeysel bir medeniliği ve materyalizmi simgeleyen mekândan en büyük darbeyi ise kırsal romantizm ve samimiyet kavramları ile özdeşleşen Marianne'in alması şaşırtıcı değildir. Willoughby'in Londra'ya gitmesinden sonra Marianne'nin tek arzusu başkente giderek sevgilisine yeniden kavuşmak olur; fakat Londra'ya geldiğini haber vermesine ve defalarca mektup göndermesine rağmen sevgilisi Willoughby'den uzun süre cevap alamaz. Marianne, Elinor ile gittikleri bir baloda sonunda genç adam ile karşılaşsa da Willoughby ona sadece başıyla selam verir. Akıl ve tutku zıtlığı bu noktada oldukça belirginleşmiştir. Elinor “[İ]ütfen kendine hâkim ol, duygularını etrafa belli etme” derken mantığı, Marianne “onunla hemen konuşmam lazım. Yerimde duramıyorum” diyerek coşkun arzuları dile getirir (Austen, 2018: 182-183). Romanda duygu kontrolü, sosyal normlara uygun davranışın önemi vurgulanırken onun karşısında yer alan yoğun duygular sabırsızlık ve abartılı davranışlarla ilişkilendirilerek onlara olumsuzluk atfedilir. Willoughby'nin aristokrat ve oldukça zengin, Londralı bir kadını eş olarak tercih etmesi ile anlatının Marianne boyutunda, maddeciliği ve dünyevi hırsları simgeleyen Londra, kırsal alanın masumluğuna ve sadeliğine galip gelir. Kırsal alandayken güzelliği ile dikkat çeken genç kadın, Londra'ya gidişle sağlığını ve güzelliğini neredeyse tamamen kaybeder. Ancak yeniden kırdaki evine; ait olduğu yere dönünce eski haline dönebilir.

Londra'nın edebî bir motif olarak kötü olayları simgelemesi, Marianne'nin hasta yatağında yarı bilinçli bir şekilde annesi için; “Londra üstünden gelmemeli”, [...] Londra üstünden gelirse onu hiç göremem” haykırışı ile en görünür halini alır (Austen, 2018: 321). Yarı şuurlu olarak söylendiği için metnin yüzeysel düzleminde büyük bir anlamı olmayan bu sözler hem Marianne'nin bilinçaltını yansıttığı için hem de Londra'nın alt anlamlarını ortaya çıkardığı için önemlidir. Marianne burada Londra'yı ölüm ile özdeşleştirir. Ya kendisinin ölümünü kasteder ya da annesinin Londra'ya giderse öleceğini düşünür çünkü kırın temsili hali Marianne veya annesi Mrs. Dashwood gibi insanlar Londra'da var olamaz.

Willoughby'nin bir zalimden görece vicdanlı bir insana dönüşüp kendini ifade edebilmesi için yine mekân olarak Londra'dan ayrılması gerekir. Elinor'a açıklama yapmak isteyen karakter zamanın ve Londra'nın kendini duygusuzlaştırdığını ve onu "taşlaşmış bir alçak" yaptığını itiraf eder (Austen, 2018: 336). Görüldüğü üzere, metin bu noktada Londra'ya etkin bir rol biçerek şehri neredeyse bir roman karakterine dönüştürür. Londra masum insanları vadettikleriyle baştan çıkarıcı, duygu ve vicdan gibi insani özellikleri yok eden şeytani bir varlık gibidir. Bu tuzağa düşen Willoughby, Marianne'e aşık olsa bile teyzesi kendisini mirasından men ettiği için alışkın olduğu rahat yaşamı devam ettirebilmek adına Londra'nın elit çevresinden Sofia ile evlenir. İçsel mutluluk ve rahat yaşam çatışmasında ikinciyi tercih eder. Bu haliyle Willoughby başlangıçta sempatikliği ve sanattaki romantik zevkleri ile soğuk ve acımasız bir bireyciliğin karşısında yer alıyormuş gibi görünse de aslında kadınları cinsel zevkleri için baştan çıkarması ve sevgisiz, çıkarıcı dayalı bir evlilik yapması ile romantik değerlerin karşısında konumlanır (Morris, 2017: 37). Willoughby bu özellikleri ile Londra'nın temsil ettiği çıkarıcı, soğuk ve tüketime dayalı hayat tarzı ile eşleşir. Diğer bir deyişle, roman okuyucuya Willoughby'in ruhaniyet yerine sahte bir hayat tercih ettiğini ima eder.

Willoughby, Marianne ile Sofia'yı karşılaştırır ve tüm iyi özellikleri Marianne'e atfeder. Marianne "sevgi dolu, açık yürekli, yapmacıksızdır" (Austen, 2018: 337). O "melek kadar güzelken," Sofia "şeytan kadar kıskanç," hırslı ve kötüdür (Austen, 2018: 337, 338). Bu karşılaştırma elbette aynı zamanda başkent ve kırsal alan karşılaştırmasıdır. Willoughby aynı konuşmanın içinde "kulübeden Alleham'a yürürken nasıl mutlu, nasıl neşeli olduğumu hatırlıyorum, kendimden nasıl memnun, herkesten nasıl hoşnuttum" diyerek Marianne ile birlikteliğindeki ve Marianne'in uzantısı olan kırsal mekândaki derin mutluluğunu betimler (Austen, 2018: 334).

Fatih-Harbiye gibi *Akl ve Tutku* da eve dönüş ile sonlanır. Kırsal alana dönme ile birlikte talihsiz olaylar çözümlenir. Marianne akıllı ve sağduyuyu temsil eden Albay Brandon ile evlenir. Edward ise ancak kırdaki eve geri dönülünce Elinor'a evlenme teklif eder. Böylece tüm ana kahramanlar akıl, sağduyu ve ölçülülük kümesinde birleşir. Dinamik ve yuvarlak bir karakter olan Marianne en çarpıcı şekilde değişim geçiren kahramandır. Artık olgunlaşmış ve ablasını daha iyi anlamaktadır. Örneğin, Elinor sevgilisi Edward'ın başka bir nişanlısı olduğunu öğrendiğinde acısını içinde yaşamış ve ailesini bir arada tutmak adına sorumluluk duygusu ile davranmıştır:

Duygudan yoksun olduğumu düşünüyorsan -şimdi acı çektiğimi rahatlıkla kabul edebilirsin. Meseleyi düşünürkenki sakinliğim, kendime bulmak istediğim teselli aralıksız ve ıstıraplı bir çabayla mümkün oldu; -kendiliklerinden ortaya çıkmadılar; -beni neşelendirmek için hazır beklemiyorlardı -Hayır Marianne. Yoksa sessizlik yemini etmiş olmasam, belki hiçbir şey -en yakınlarıma karşı görevlerim bile beni büsbütün alıkoyamazdı çok mutsuz olduğumu göstermekten (Austen, 2018: 272).

Elinor'un bu açıklamasının aynı zamanda romanın ana fikri olduğunu iddia edebiliriz. Romana göre, dışarıdan duygusuz veya ruhsuz görünen insanları yargılamamak ve iç dünyalarını anlamaya çalışmak önemlidir. Elinor, Marianne gibi duygularını coşkulu bir şekilde dışarı göstermediği için başına gelen talihsiz olayla yıkıldığında sevdiklerini üzmemiş ve bencillikten uzak davranmıştır. Bu da kolaylıkla elde edilebilecek bir özellik değildir ve gayret etmeyi gerektirir. Marianne, Willoughby tarafından aldatıldığında hislerini kontrol etmemiş ve ıstırabından ölümün eşğine gelerek tüm sevdiklerini kendi acısıyla üzümüştür. Bunu fark etmesiyle yargılarının ne kadar yanlış olduğunu anlar ve büyük bir dönüşüm geçirir. Bu haliyle Neriman'a en çok benzeyen karakterdir. Arzularını törpüler ve Neriman gibi ağırbaşlılığı, güvenilirliği ve ruhaniyeti temsil eden erkeği, dolayısıyla da bu değerler bütünü seçer.

4. Sonuç

Bu çalışmada kanonlaşmış Türk ve İngiliz romanlarından Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* ve Jane Austen'in *Akıl ve Tutku* adlı eserleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Her iki anlatıda da kurgu; ikilikler ve karşıtlıklar üzerine inşa edilmiştir. *Fatih-Harbiye* on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl Türk romanının en önemli temalarından biri olan Doğu-Batı sorununu semtler ve mekânlar üzerinden ele almış; Fatih'i fakir ama samimi ve ruhani olarak addederken Harbiye ve Beyoğlu çevresini sahtelik ve maddecilik ile bağdaştırmıştır. Roman neredeyse didaktik bir şekilde geleneksel kültürün ve bunu temsil eden Fatih'in değerler bütünüünün seçilmesini öğütler. Doğulu ve Batılı yaşam çok net ayrımlarla ikiye bölünmüş ve iki kültür, aralarında ortak unsurların olması imkânsız iki farklı dünya gibi ele alınmıştır. Bunun nedeni, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan köklü kültürel devrimlerle ayrışmasının halkın alışlagelmiş yaşam şekline kısa bir sürede yoğun yabancı etkilerin nüfuz etmesi olabilir. Dolayısıyla, romanın yazıldığı dönemde bu iki kültürün uzlaşamaz iki medeniyet olarak algılanmış olması muhtemeldir. Ne var ki, eser, bir genç kızın iç dünyasından yola çıkarak Türk insanının Türk-İslâm ve Avrupalı kültürlerin arasında sıkışmışlığını, tereddütlerini ve öfkelerini derinlikli bir şekilde yansıtmaya açısından oldukça önemlidir.

Akıl ve Tutku adından da belli olduğu şekilde mantık ve duygusallık üzerinden bir karşıtlık kurmuş ama arka planda kırsal alan ve şehir karşıtlığını koşturmuştur. Romanda kırsal alana doğallık, masumiyet ve yaşama sevinci atfedilirken şehir kapsamında Londra'ya maddecilik, sınıfsal yükselme hırsı, bencillik gibi olumsuz anlamlar yüklenir. Kırsal alan gerilik, imkânsızlık, cehalet gibi olumsuz özelliklerle bağdaştırılmaz. Edebiyat alanında doğayı ve kırsalı, şehre tercih etmek çoğu zaman romantizm ile ilişkilendirilir ve romanın ana kahramanlarından Marianne, coşkun duyguları, sanatı ve doğa sevgisini temsil eden romantik bir karakterdir; ancak roman didaktik bir şekilde okuyucuya ablası Elinor gibi sağ duyulu, ölçülü ve mantıklı olunmasını salık verir. Elinor romanın idealize ettiği bir kadın figürüdür. Ne var ki, burada betimlenen mantık çıkarıcı ve materyalist bir mantık değildir. Elinor bu kavramların temsil edildiği Londra'yı kesinlikle kırsal alana tercih etmez. O, kırsal alandaki ruhanilik ve samimiyeti ölçülülük ve geleneksel bir bakış açısı ile kucaklar. Marianne ise coşkun duygularını törpüleyerek kırsal alanda yaşamaya devam eder. *Fatih-Harbiye*'nin kadın kahramanı Neriman gibi kendini ölçülülük, ağırbaşlılık ve geleneksel değerler ile sıkışmış hissetse de her iki karakter de tutkularından vazgeçip duygu kontrolü sağlarlar ve geleneklerine uygun yaşamayı tercih ederler.

İki romanda da temsili karakterler kullanır. *Fatih-Harbiye*'de Şinasi Fatih ile Macit ise Harbiye ile ilişkili sembolik karakterlerdir. *Akıl ve Tutku*'da ise Edward Ferrars ve Albay Brandon kırsal yaşam ve mantık, Willoughby tutku ve Londra ile özdeşleşir. Romanların sonunda benzer şekilde "doğru" insanlar Şinasi, Edward ve Albay Brandon ve de dolayısıyla Fatih semti ve kırsal alan tercih edilir.

Her iki eser de genç kadın karakterlerin arzuları üzerinden şekillenir ve muhafazakâr yaşam kodlarının, sağduyunun gerekliliği öne çıkarırken arzu ve abartılı duygulardan kaçınılması gerektiği ima edilir. Bunu yaparken şehir, köy, semt gibi yerleşim birimleri temsili olarak kullanılır. Seçilen mekâna göre belli değerler sistemi de tercih edilmiş olur. Harbiye ve Londra sahtelik ve maddecilik üzerinden benzer ve kaçınılması gereken alanlardır. Buna karşılık Fatih semti ve Devonshire köyü mantık, ruhaniyet ve ağırbaşlılığı simgeler. Genç kadın karakterlerin seçimleri üzerinden söylenmek istenen geleneksel Türk ve İngiliz yaşam tarzlarının bireyler ve toplum için daha yararlı olduğudur. Geleneksellik tercihinin nedeni bu romanların geçiş süreçlerinde yazılmış olması olabilir. *Fatih-Harbiye* Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemlerinde yazılmış bir roman olması sebebiyle Batılılaşmanın ivmesinin arttığı bir zaman dilimine denk gelir. *Akıl ve Tutku* da 1760'larda başlayan sanayi devriminin

akabindeki şehirleşme ve yeni sosyal sınıfların oluşumunun yoğun olduğu bir dönemde yazılmıştır. Bu nedenlerle incelenen eserlerde yeni ve belirsiz görünen hayat ve kültür biçimlerindense güvenilir ve bilindik yaşam kodlarını tercih edilmiş olabilir.

Kaynakça

- Austen, Jane. (2018). *Akıl ve Tutku*. Çev. Hamdi Koç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Davidson, Jenny. (2017). *Reading Jane Austen*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eyan, Bilginç. (2021). "Peyami Safa'nın Fatih Harbiye Romanında Doğu-Batı İkilemiyle Şekillenen Mekân Çatışması ve Toplumsal Kümelenme". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (4), 188-198. DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.878235
- Gürbilek, Nurdan. (2010). *Kör Ayna, Kayıp Şark: Edebiyat ve Endişe*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kuran, Şeyma Büyükkavas. (2018). *Peyami Safa'nın İnsanları: Peyami Safa'nın Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Lehan, Richard. (1998). *The City in Literature: An Intellectual and Cultural History*. California: California University Press.
- Moran, Berna. (2011). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1: Ahmet Mithat'tan A. H. Tanpınar'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morris, Pam. (2017). "Sense and Sensibility: Wishing is Believing". *Jane Austen, Virginia Woolf and Worldly Realism* (s. 29-54). Edinburg: Edinburg University Press. <https://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt1g09tv4.5>
- Safa, Peyami. (2005). *Fatih-Harbiye*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Şahin, Halise. (2020). "Fatih Harbiye, Mesihpaşa İmamı ve Garipler Sokağı Romanlarında Fatih Sementinin Mekan Algısı". *İstanbul Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), ss. 25-31.
- Şahin, Veysel. (2010). "Peyami Safa'nın 'Fatih-Harbiye' Adlı Romanında Simgesel Değerler". *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. Vol. 0, No. 55, ss. 147-164. https://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/veysel_sahin_fatih_harbiye_simgesel_degerler.pdf
- Watt, Ian. (2018). *Romanın Yükselişi: Defoe, Richardson ve Fielding Üzerine İncelemeler*. Çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Metis Yayınları.
- Williams, Raymond. (2016). *The Country and the City*. London: Vintage.